

враћа нас на причу о судбини једног несрећног и расутог народа... Да ли је страх Црњанског био оправдан? Да ли је Црњански једноставно више видео?

Човек може написати књижевну критику тек када се помири са чињеницом, да не може све стати у један текст. (Толико тога сам прећутао, јер и текст се једном мора завршити.) Можда сам могао исправити понеку ситну грешку. О Св. Стефановићу, на пример – у тренутку када га помиње Горана Раичевић није београдски писац, а тако је желео да буде; поткра-ла се и понека словна грешка; чини ми се да није Насау, већ Пасау...

А ово тек да не буде да нисам пажљиво читао књигу – јер ова књи-га, најпре, заслужује пажљиво читање!

Др Миливој С. НЕНИН
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
neninlok@yahoo.com

ЧЕКАЈУЋИ ЈУТРО ИЛИ СМРТ

Јелена Ленголд, *Муџини наџовешџијај киџе*, Архипелаг, Београд 2020

Посматрати најскорију песничку књигу Јелене Ленголд (1959), *Муџини наџовешџијај киџе* кроз призму већ стандардизованог критичарског арсенала – интертекстуалности, односа према традицијском, контекстуализовања, књижевнотеоријских појмова, и слично – значило би лишити је унеколико оне најнепосредније вредности која омогућава овој књизи да комуницира са најширим читалачким публикумом, и са најразличитијим афинитетима у погледу префериране лектире. Такође, значило би и можда унапред обесхрабрити читаоца да уђе у преиспитивање сопствених изграђених представа о добу које му је непознато, да у сопственом *исџисивању* надогради могућности очекивања од будућности, и да се са књигом посвађа или помири.

У осмој по реду, дакле, књизи песама, Ленголд показује песничко мајсторство на онај начин на који то једино и допушта могућност животног sazревања – на начин где ниједан песнички поступак не узима доминантну улогу оној снази животног искуства која носи поетску снагу сама по себи. У том смислу, можемо говорити о *Муџином наџовешџијају киџе* као апсолуту песничке зрелости, што се *наџовешџијава* у песми „Мува која се врти по соби”, са подвлачењем значаја животног искуства за непатворено, песништво које је лишено сваког програмског приступа стварању.

Овај је начин писања код ауторке и развијан, управо, кроз експлицитно дистанцирање од свега што се може посматрати као „песничко”, а што у свакодневном говору ипак има својеврстан призивак јуродивости и настраности у приступању перцепцији животног. Тако ће песникиња и започињати низ строфа: „Откад више не живим као песник / много боље спавам”, „Откад више не болујем као песник / не говорим ником своју последњу скаредну тајну” („Биће све у реду”), тиме имплицитно успевајући да не дистанцира своје животно искуство од оног *свакодневачког*, које није недоступно *нейесничком*, као погледу на постојање.

С тим у вези, поезија Јелене Ленголд у овој књизи није „чуђење у свету”, можда чак ни његова „непрекидна свежина” већ радије потпуна оствареност склада живљења који се огледа у дијалектичкој антитетичности помиривања очекиваног са дочеканим, и жељеног са искушеним. Она у потпуности избегава чељусти радозналости песника који су носили жиг проклетости – увек у раскораку са могућностима свог доба и личне жеље за спознајом онога што им измиче – и допушта могућност обитавања на јединој планети на којој се умире – како би то рекао Јустин Поповић – у хармоничности будућег присуства садашњег, и садашњег одсуства прошлог. Како бисмо иначе могли да објаснимо стихове у којима песникиња говори: „Понекад само / пробудићу се уплашена ломном маглом снова / и потражићу те у мраку / рука ће ми застати тик изнад ничега / и чекаће” („Изнад ничега”), односно: „Прогласила сам њихово непостојање / јер шта ти вреди кутије / кад знаш да кључ који их отвара / не постоји” („Кутије”), осим усаглашавањем неповратног са ненапуштивим?

Има „градинарског” код Јелене Ленголд – али је оно мање наметљиво него потреба да се њено стварање упореди са Тагореом – али и коеновског, које код нас многи покушавају да безуспешно имитирају. Примера ради, „Странчева пјесма” налази свој савршен ехо код Јелене Ленголд: „па да заспиш, док те сунце штити / од ко зна чијег кофера / што чучи испод кревета” („Кофер”). Ако бисмо хтели да будемо сликовити, могли бисмо да кажемо да Јелена Ленголд пише искуством игумана Стефана, тоном Ленарда Коена, метром који је у сагласју са постепеним спуштањем сунца из зенита у дан ко зна ког по реду пролећа, са апсолутном свешћу да је можда и последње.

Оно медитативно у овој књизи, које утврђује трајање човеково у пролазности, додатно је помогнуто несигурношћу и неубеђеношћу у слике сећања („Непомични кадар”), јер се гледа увек иста река („Изабери једно место”), јер гледају увек исте звезде („У далекој земљи”), јер „пре или касније, свима нам се то деси” („Пре или касније”), јер све написано може да се догоди било где и било када, управо јер се догађа увек. Као прелепа парафраза *Књиће ѝројоведникове*, о рекама које утичу у море да се врате одакле су потекле: „као и сви ми / преживећеш / заборавићеш” („Нитков”).

У четрдесетак песама, кроз које се иде као кроз разлиставање и ослобађање од сентименталног наноса патине прошлости, ипак, има један наслов који делује да одскаче – по тону, по теми, по језику, чак – а ради се можда о најснажнијем месту у овој књизи Јелене Ленголд.

Песма „Звончићи”, као створена за сиче краткометражног филма о унутрашњем сивилу *људи самоће* у претпразничном бљештавилу града, о потреби Његовој за лексимијумом, Њеној за Његовом руком у Њеном длану, тренутак који у неуспореном снимку хичкоковске предрасплетне напетости може да значи Све или Ништа – и Ништа, на крају, које поражава толико пута преживљене поразе живота читаочевог. Мада у наизгледном контрасту са остатком књиге, она је заправо потврђује – остаје живљење и постојање оних који се навикну на присуство одсутности, и престанак оних који одузимањем живота себи тиме у потпуности апологирају своју егзистенцијалну трауму, упркос оном што песникиња поручује: „и то, такво какво је / мора да ти потраје до краја живота” („До краја живота”).

*

Јелена Ленголд је *Муџни наџовещџај киџе*, како говори и њен стих, писала „на домак мудрости / на корак од разума” („Превише марамица”), постављајући *савременом* читаоцу само један, неретко незамисливо тежак задатак, а то је – да буде *свевремен*. Не може, читалац, након ове књиге, да остане запитан о потреби песника у „оскудно време”, јер се мора разумети да песништво у том смислу није надоградња у било ком времену, већ да је свако постојање само по себи један поетски концепт, омеђен оним трагичностима које носи неизвесност песникова/живљеникова, да ли са новом зором чека ново јутро, или једину сигурност у животу, „последњу гошћу”.

Мора се, додуше, имати у виду да није препоручљиво да ову књигу читају они који нису спремни да спознају могућност присуства одсутности у сопственом постојању. Она, у том смислу, може бити трауматична, а у сваком другом случају – пријатељско, благо интонирано, и смирено предавање мудрости универзалног које у личном најбоље може да се препозна.

Расџко ЛОНЧАР